

ПАВЛИКИЈАНСТВОТО И НЕГОВОТО ШИРЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА

Павликијанството, како дел од средновековната историја, се јавува во Византија, во нејзиниот азиски дел, поточно темата Арменијака. Но, изворните податоци за појавата и почетоците на павликијанството се мошне легендарни, а од тоа не е исклучено и потеклото на името. Етимолошки многу е веројатно едно постаро име да се осмислило во ерменскиот јазик, така што означувало следбеник на Павле. Но, кој е тој Павле останува големо прашање. Главни кандидати би биле: Павле од Самосата, еретик адопцијанист, кој во средината на III век бил патријарх во Антиохија, Павле син на манихејката Калиника, како и самиот апостол Павле.¹

Во ерменската традиција преовладува мислењето дека павликијаните така се нарекуваат по Павле од Самосата, еретички патријарх во Антиохија од средината на III век.² Но, тоа е тешко прифатливо, особено што, адопцијанистичката ерес³ на Павле од Самосата нема ништо заедничко со павликијанското дуалистичко учење. Обичните луѓе, кои не го познавале еретичкото учење на Павле од Самосата, мислеле дека павликијаните се негови следбеници.

Во повеќето византиски извори, пак, преовладува мислењето дека павликијаните го добиле името од Павле, син на манихејката Калиника (која потекнувала од Самосата), кој наводно со својот брат Јован во непознато време го пренел манихејското учење во источните византиски провинции и во пограничните области на арапска Ерменија.⁴ Поврзувањето помеѓу манихејците и павликијаните било особено потребно на полемичарите од официјалната византиска црква, затоа што со самата идентификација ја дискредитирале опасната ерес во очите на народот и понискиот клер. Меѓутоа, во самата павликијанска традиција за прв учител и основач на сектата, единствен кој еретиците го признавале и на кој не

¹ Драгојловић Драгољуб, Богомилство на Балкану и у Малој Азији, Београд 1974, 162.

² Ангелов Димитър, Византия - духовна култура, София 1994, 50.

³ За адопцијанистите види: Коев Тотьо, Киров Димитър, Кратка богословска енциклопедия, София 1993, 22-23.

⁴ Драгојловић Д., Богомилство на..., 164.

биле спремни да фрлат анатема не се викал Павле, туку Константин, кој како водач на сектата го добил прекарот Силван, по еден од учениците на апостолот Павле.⁵ Константин Силван според сите византиски извори бил тој кој прв според евангелијата и посланијата на апостол Павле⁶ почнал да го проповеда новото учење во втората половина на VII век.

Павликијанското учење има врска со култот на апостол Павле, кој бил негуван и особено јак во источните области на византиската империја. Ова тврдење не е без причина. Според карактерот на самата секта, секако, најблиска е мислата дека тие се нарекуваат по апостолот Павле. Посланијата на Павле помеѓу павликијаните уживале посебен авторитет, а водачите на движењето ги земале имињата на учениците на Павле, како Силван, Тит и Епафродит.⁷ На повеќето еретички црковни општини, кои ги основале павликијаните, им се давани имиња од црквите кои ги основал апостолот Павле. И на крај, павликијаните биле обвинувани заради божезното тврдење дека го поседуваат тајното предание кое потекнува од самиот апостол Павле.⁸

Ако собереме одредени мисли од делата на црковните писатели, од црковните акти и други документи, можеме да заклучиме дека култот на апостолот Павле постоел на Истокот од најстари времиња како спротивност и антитеза на култот на апостол Петар, кој е негуван на Запад. Движењето кое во почетокот било инспирирано од апостолот Павле и неговото учење, во прво време не бил верски конструиран, а и самата употреба на името павликијан во раниот период е мошне колеблива. Радикалното непријателство кон централната власт, како еден вид борба за економски опстанок и национална афирмација, важен е и значаен, затоа што, укажува на скриени тенденции на раното павликијанство, кое започнува да ја изградува својата теологија независно од никејската и халкедонската догма, што подоцна ќе представува основна верска и духовна подлога на павликијанството. Павликијанството станува видливо еретичко движење дури по крахот на манихејството (крај на VI- почеток на VII век), како реакција на една општа резигнација која ги зафатила жителите од источните провинции на империјата.⁹ Движењето на апостол Павле во изградбата на својата верска и политичка идеологија се потпира на, и инспирира од учењата на други слични но, и спротивни ереси. Тоа не можело потполно да се ослободи од ориенталниот мистицизам но, и покрај тоа завземал многу порационален став во догматските учења отколку манихејската ерес или православната црква.

⁵ Исто.

⁶ За евангелијата и посланијата на апостол Павле види: Свето Писмо Библија, Скопје 2002, 193-285.

⁷ Драгојловиќ Д., Богомилство на., 171.

⁸ Исто, 172.

⁹ Ангелов Димитър, Богомилството, София 1993, 83.

Верското учење и политичката програма на павликијаните недоволно се документирани. Делото на Петар Сикул кое ги содржело најважните учења на павликијаните само делумно е сочувано.¹⁰ Ескоријалскиот ракопис на Хроника на Георги Монах, формулата на проколнување и Паноплија на Евтимиј Зигабен претставуваат наши главни извори.¹¹ Но, и нивната изворна вредност е нееднаква и содржински противречна. Црковните отци често, полемизирајќи со павликијаните, ги имале во вид манихеите, како Јован Дамаскин¹² или патријархот Фотиј¹³, што нас нè става пред многу нерешени проблеми.

Суштината на павликијанската теологија го претставува дуализмот, борбата на двете начела - доброто и злото. Во кратката формула се проколнуваат павликијаните "што веруваат дека постојат две спротивни божества, добро и зло, бог отец, син и свет дух – бог на идниот свет, и творецот и господарот на овој свет".¹⁴ Доброто божество го викале "отец небесен" и "господар на идниот свет", тој се наоѓал во "наднебесата" и нема никаква власт над овој свет. Спротивност на добриот бог представувал лошиот бог, космократор, творец и господар на видливиот свет и на нашите тела. Ова по традиција произлегува од манихејството, маркијанството и сродни со нив гностичко-дуалистички учења. Врската помеѓу манихејството и павликијанството била така силна, што многу често византиските и други автори, кога говорат за новопојавената ерес, ги нарекуваат нејзините приврзаници со името манихеи.¹⁵ Но, спротивно на манихејството, павликијанскиот дуализам давал краен оптимизам. Владеењето на злото немало да биде вечно и тоа е ограничено само на овој свет и овој век. Во наредниот свет, светот на светлоста и правдата, кој допрва ќе дојде, владеењето на лошиот бог ќе биде заменета со владеењето на добриот бог.¹⁶

Што се однесува на христологијата, павликијаните учеле дека христовата инкарнација, смрт и воскреснување се само привидни. За Христос тврделе дека не бил вистински човек, туку имал само привидно тело и привидно живеел и страдал. Павликијаните го негирале култот на Дева Марија како Божја мајка (слично на несторијанците) но, изградиле ново и оригинално учење за Богородица. Со кратката формула им се фрла анатема што "лажно уверуваат дека Богородица не била Марија, ќерка на Јоаким и Ана, туку Небесен Ерусалим, во кој Исус влегол и од кој

¹⁰ Исто, 87.

¹¹ Драгојловиќ Д., Богомилство на., 200.

¹² Цоневски Илия, Патрология, София 1986, 459-465.

¹³ Хунгер Херберт, Империя на Ново средище – Християнскиот дух на византијката култура, София 2000, 175.

¹⁴ Драгојловиќ Д., Богомилство на., 200-201.

¹⁵ Ангелов Димитър, Византия., 124.

¹⁶ Драгојловиќ Д., Богомилство на., 201.

излегол"¹⁷. Според павликијаните, Христос дошол од Небесниот Ерусалим на земјата како Божје Слово, предодредено да го спаси човечкиот род, слово кое само привидно било облечено во човечко тело и привидно живеело, дејствувало и умрело. Тоа сваќање за привидно човеково постоење на Христос ги доближува павликијаните со монофизитите¹⁸.

Павликијаните ги отфрлале апостолите и нивното предание, светите оци и црковните канони, вселенските и помесните собори. Од Христовите апостоли го признавале само Павле и неговите ученици: Силван, Тит, Тимотеј, Епафродит и Тихик.¹⁹ Антицрковниот и антисакраменталниот карактерот на павликијанството се гледа во безрезервното и доследно отфрлање на сите црковни тајни. Тајната на крштевањето ја отфрлале и учеле дека крстената вода е материја, дело на злото, а не жива вода, самиот Исус кој донесува спасение. Била отфрлена и тајната на миропомазувањето, исповетта и бракот. Павликијаните причесниот леб го сметале за обичен леб потребен за секојдневна прехрана на луѓето. Павликијанското осрамотување на христијанскиот ритуал на евхаристијата го потврдуваат скоро сите сочувани извори. Презирањето на крстот кај павликијаните исто така е посведочено во многу извори. Во кратката анатема се проколнуваат павликијаните што не го почитуваат "дрвото на чесниот и живототворен крст на кој е распнат нашиот Господ Бог".²⁰ Павликијаните го сметале крстот за бесрамен објект, инструмент на тиранијата и средство за казнување. Тие го отфрлале обичниот, материјален крст, сметајќи го за крст самиот Исус со раширени раце. Павликијаните не практикувале почитување на празници, а неделата ја сметале за обичен ден. Отфрлувањето на култот на иконите спаѓа исто така во суштинското павликијанско учење. Тие сметале дека нешто што е материјал но не може да биде предмет на култ. Некои веродостојни извори од иконоборските спорови го објаснуваат влијанието на павликијанското учење врз малоазиското свештенство. Павликијанството не било единствен но, сигурно бил значаен фактор на ширење на иконоборската тенденција во византиското општество.

За постоењето на црковни градби кај павликијаните говорат нашите најважни извори. Членовите на црковните општини се нарекувале "добри христијани", а сектата била предводена од главен учител, кој имал право покрај своето име да земе и име на некој од учениците на Павле.²¹ Учителите се нарекувале апостоли и надворешно по ништо не се разликувале од обичните верници, а единствено имале монопол во проповедувањето на светите текстови. Тие биле верски старешини и политички водачи, а во епохата на вооружени борби со византиската војска

¹⁷ Исто, 203.

¹⁸ Ангелов Д., Византија..., 125.

¹⁹ Драгојловић Д., Богомилство на..., 204.

²⁰ Исто, 205.

²¹ Исто, 206.

и врховни команданти на павликијанските одреди. Пониската категорија ја претставувале ученици и свештеници, меѓу кои можеле да бидат и жени. Павликијанските учители, свештеници и верници не постеле, што суштински се разликува од останатите дуалистички ереси, особено од богомилството. Не е познато дали павликијанските заеднички молитви биле секојдневни но, се знае дека биле одржувани и дење и ноќе.²²

Од сочуваните извори гледаме дека павликијаните ги признавале само четирите евангелија и Делата на апостолите, како и 14 посланија на апостол Павле. Павликијанското отфрлување на старозаветните текстови посведочено е во кратката формула на проколнување и во Житието на Иларион Мегленски²³.

Ереста во прво време се ширела претежно меѓу Ерменците и останатите жители од истокот. На Балканот павликијаните претежно биле доселени колонисти. Отпорот кон централните власти ја одредувала политичката програма на сектата. Идеал на павликијанските еретици била старохристијанската црковно-економска заедница, предводена од начелник или учител.

Историјата на павликијанството опфаќа две хронолошки и територијално раздвоени ограноци, малоазиски и балкански, кои чинат една целина во верски и политички, а во прво време и во етнички поглед. Сигурни и хронолошки соодветни податоци за историјата на малоазискиот огранок се однесуваат на времето од VII до крајот на X век.²⁴ Раната историја на павликијанството, која се темели на ерменски извори, делата на Петар Сикул и Фотиј и вестите на византиските хроничари, не е базирана на реални податоци. Додека старата историја на павликијанството е замрсена, тенденциозно пишувана и проткаена со непотребни екскурзии, епохата која започнува со Константин Силван обработена е во сочуваните извори детално и историски веродостојно.

Георги Монах дејноста на Константин Силван ја дарира во времето на императорот Констанс II (641-668) и на неговиот син Константин IV (668-685).²⁵ Многу потполн извештај наоѓаме кај Петар Сикул, кој пишува дека Константин бил роден во Самосата ерменска, во селото Мананали. Во желба да го обнови манихејството, Силван решил да го реформира, темелејќи го на Светото Писмо и во дуалистички дух. Изградувајќи ги темелите на новата ерес, Силван го напушта Мананали и преоѓа во Кибос, во близина на Колонеја (во Ерменија), каде, по углед на апостол Павле, ја основал "црквата македонска".²⁶ На своите следбеници им говорел: "Вие

²² Исто, 207.

²³ Миловска Добрила, Таковски Јован, Македонската житијна литература IX-XVIII век, Скопје 1996, 124-141.

²⁴ Ангелов Д., Богомилството, 83-87.

²⁵ Острогорски Георги, Историја на Византија, Скопје 1992, 148-160.

²⁶ Според Драгојловиќ Д., Богомилство на ..., 208, павликијаните своите црковни општини ги именувале според основаните цркви од апостол Павле, меѓутоа, со

сте Македонци, а јас Силван кој ви го праќа апостол Павле. Тоа го говорел, се загрижил Сикул, иако се родил 600 години после маченичката смрт на Павле".²⁷ За причините за смртта на Силван византиските извори молчат. Тие спомнуваат дека Силван преминал на територијата на империјата каде по извесно време бил откриен и осуден на смрт зошто пропагира нова ерес.

Во втората половина на VIII век павликијанството, кое до тогаш било распространето само во Мала Азија, преминало и на Балканскиот полуостров. Тоа се случило како резултат на колонизаторската политика на императорот Константин V (741-775).²⁸ Во 746 год. тој колонизирал во Тракија монофизити од Сирија, меѓу кои можеби имало и приврзаници на павликијанската ерес. Неколку години подоцна, веројатно во 757 год., по еден поход против Арабјаните, тој преселил од градовите Теодосипол и Мелитина нови групи Сиријци и Ерменци кои ги населил повторно во Тракија, а од тие колонисти се раширила ереста на павликијаните.²⁹ Подоцна, под Лав IV, во Тракија биле колонизирани Сиријци-јаковити (778 г.).³⁰ На таков начин бројот на еретичкото население во тие области набрзо нараснал. Царицата Теодора (регент на Михаил III од 843-856г.) веднаш по стапувањето на престолот превзела прогони на павликијаните, проследени со нивно масовно преселување во Тракија. Нивниот број значително се зголемил во втората половина на X век за време на императорот Јован Цимискиј (969-976). По негова наредба биле преселени нови групи павликијани од Сирија и Ерменија и населени во градот Пловдив и неговата околина.³¹ Павликијанската пропаганда брзо забележала успеси, поради фактот што во балканските територии на Византија во тоа време селското население се повеќе ги губело своите права над земјата.

До почетокот на IX век павликијанските колонии од Тракија биле раширени и низ Македонија³² и претставувале потесно или широко

основањето на тематскиот систем во пограничните области кон Персијците, а подоцна кон Арабјаните, од Ираклиј и неговите наследници биле населувани жители од европскиот дел на Империјата како стратиоти, конкретно од областите на Македонија и Тракија, што не наведува да помислиме дека не е случајно именувањето "црква македонска", туку, дека нејзините жители биле токму од Македонија., сп. Византиски извори за историју народа Југославија, том 1, Београд 1955, 221-223.; Острогорски Г., Историја на Византија, 128-129 и бел. 27, 152-153.

²⁷ Драгојловић Д., Богомилство на.., 176.; изразот " Вие сте Македонци" посочува дека населението потекнувало токму од пределите на Македонија, види: бел. 26.

²⁸ Острогорски Г., Историја на Византија, 208.

²⁹ Драгојловић Д., Богомилство на.., 190.

³⁰ Ангелов Д., Богомилството, 85.

³¹ Исто, 89.

³² Сè мисли на етно-географска Македонија, за чија територија во средниот век се користени различни термини во изворите, како: Македонија, Тракија, Бугарија и сл. во зависност од разгледуваниот период, види: Дукументи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, том 1, Скопје 1981,

гранично подрачје кон Бугарија, па политиката на византиските цареви кон нив била крајно толерантна. За време на бугарските цареви Борис и Симеон еден дел од Тракија и Македонија, со павликијанските колонии, влегуваат во состав на бугарската држава.³³ Некои истражувачи се склони во павликијанските колонии во Тракија и Македонија да го бараат решението за потеклото на богомилството,³⁴ кое за време на наследникот на Симеон, царот Петар, станува значајно движење и реална опасност. Од преписката на царот Петар со цариградскиот патријарх Теофилакт гледаме дека во бугарската држава се ширела "стара" (павликијанска) но, и "нова" (богомилска) ерес која зазема се поголем замав во народот.³⁵ Тоа ново движење коешто патријархот Теофилакт го одредил како "манихејство помешано со павликијанство"³⁶, навистина имало многу сличности со второво, пред се поради дуалистичката космогонија, којашто на Балканот ја донеле павликијаните од Блискиот Исток, додека одредницата "манихејство", којашто многу често византиските свештеници ја користат во едно општо значење, би можела да се однесува на прилично голем број учења.³⁷ Ова потврдува дека богомилството потекнува од постарите дуалистички учења кои биле раширени во предходните векови на територијата на византиската империја.

Во крајот на X век павликијанските колонии биле засилени во Македонија поради доселувањето на павликијани-ерменци во нејзините предели. Тоа се случило помеѓу 988-989 г., по наредба на византискиот император Василиј II за да може на тој начин да ја зацврсти границата³⁸ против освојувањата на Самуил. Кога Василиј II во почетокот на XI век ги вратил не само Македонија и Тракија, туку и целиот Балкан под власта на Византија, положбата на павликијанските колонии се подобрила. Но, од времето на Константин VIII (1025-1028)³⁹ доаѓа до брз пораст на големосопственичките на сметка на селските имоти. Во прво време павликијанството, а подоцна богомилството, стануваат идеолошко оружје на немирното селанство.

Кога во Македонија во 1040 год. се кренало востание под водство на Петар Делјан, во него учествувале и павликијани, а за тоа дознаваме од

77-78 и бел. 332, 80-83.; Острогорски Г., Историја на Византија, 49, 171-172, 242-244 бел. 110 и 113, 374-377.

³³ Божилов Иван, Гюзелев Васил, История на средновековна България VII-XIV век, том 1, София 1999, 169-262.

³⁴ в. Ангелов Д., Богомилството, 101-108., од истиот, Византија., 195., Драгојловић Д., Богомилство на., 190-191.

³⁵ Документи за борбата на македонскиот народ ..., 1, 75-77.

³⁶ Исто.

³⁷ Оболенски Димитри, Византискиот комонвелт – Источна Европа 500-1453, Скопје 2002, 125.

³⁸ Ангелов Д., Богомилството, 89.

³⁹ Острогорски Г., Историја на Византија, 386.

Барските анали кои спомнуваат дека на Сицилија избегале "Македонци и павликијани" по поразот на востанието.⁴⁰ Овој податок јасно покажува дека кога работите се согледуваат од одредена дистанца, тие се многу појасни, односно дека пребеганото население точно знаело да се опише себе си кога било запрашано: "Кои сте вие?". Под изразот "Македонци" се подразбира и христијанско население, додека под "павликијани", еретичко – дуалистичко население, павликијани но, можеби и богомили. Подоцна, во ова еретичко население се бараат корените на еретиците кои се рашириле низ Италија и Франција, познати како катари и албигојци.⁴¹

Остар конфликт помеѓу павликијаните и цариградската власт избувнал во времето на императорот Алексиј I Комнен (1081-1118).⁴² Повод за тоа била војната на Алексиј со италијанските Нормани, која избувнала во 1081 г. За да ги одбие Норманите, предводени од Роберт Гвискард и син му Боемунд Тарентски, кои се упатиле кон Драчката тема, Алексиј на помош ги повикал павликијанските наемни одреди, раководени од Ксантас и Кулеон. Во последен момент павиликијаните одбиваат да учествуваат во борбата и со тоа предизвикале пораз на византиската армија.⁴³ Побуната во јужна Италија ги приморала Норманите на повлекување, што Алексиј ја искористил да ги порази кај Костур во 1083 год. "Навистина не беше редно оние луѓе, по потекло од павликијаните, да бидат дамка врз блескавата победа над западните непријатели".⁴⁴ Потоа, благодарение на воената надмоќ успеал да ги фати павликијанските водачи и да ги прати во заробеништво на островите, земјата на павликијанските колонисти ја конфискувал и ја поделил на своите војници, дел од павликијаните биле насила покрстени, а најупорните убиени. Во ова објаснување на Ана Комнена не наоѓаме одговор за тоа каде живееле овие павликијани.

За еретици нè известуваат повеќе современи латински извори од времето на Првиот крстоносен поход 1096 г. Според нив, крстоносците од Јужна Италија, предводени од Боемунд Тарентски, во почетокот на 1097 г. ја напуштиле околината на Костур, каде го отпразнувале раѓањето на Хрисос и движејќи се по старата магистрала Via Egnatia, дошле до "некаква тврдина на еретици" во Пелагонија, која се наоѓала "во некакво езеро", и откако ја освоиле оваа "еретичка општина", "ја изгореле сесе нејзините жители".⁴⁵ Оваа "еретичка општина" С. Антолјак ја има лоцирано во преспанското село Асамати, за чие име смета дека е од

⁴⁰ Документи за борбата на македонскиот народ..., 1, 103-104 и бел.474.; Иванов Ѓордан, Богомилски книги и легенди- фототопно издание, Софија 1970, 41.

⁴¹ За катари и албигојци види: Ангелов Д., Богомилството, 340-370.

⁴² Острогорски Г., Историја на Византија, 428.

⁴³ Исто,430.

⁴⁴ Ана Комнена, Извори за българската история XV - Гръцки извори за българската история VIII, Софија 1971, 51.

⁴⁵ Панов Бранко, Македонија низ вековите, Скопје 1999, 67.

богомилско потекло.⁴⁶ Со ова мислење но, и со општоприфатената маршрута на крстоносците, не се согласува К. Ациевски, поради фактот дека во Пелагонија нема езеро, како и непотребното отстапување на крстоносците од природниот пат што води од Костур преку Воден кон Солун и Цариград. Негово мислење е дека крстоносците од Костур се упатиле источно кон Острово, Воден и натаму кон Солун и Цариград, во близина на Петерското и Островското езеро, по Via Egnatia.⁴⁷ Најверојатно оваа "тврдина на еретици", која била уништена од крстоносците, била од "оние луѓе, по потекло од павликијаните" чии водачи петнаесетина години предходно ги фатил и казнил Алексиј I Комнен, исто така на пат од Костур кон Солун и Цариград.

Алексиј I Комнен се обидел трајно да се справи со еретиците во неговата империја. Така во 1111 г. го наамил водачот на богомилите Василиј, кој откако бил прелажан да ги изнесе тајните на своето учење, бил спален на клода со многумина свои приврзаници.⁴⁸ Потоа, во почетокот на 1114 г. Алексиј заминал во Пловдив, центарот на ереста, каде со павликијанските водачи Кулеон, Кузин и Фолос водел полемика во обид да ги врати во крилото на црквата.⁴⁹ Алексиј превзел вистинска крстоносна војна против еретиците, и цели градови и области повторно ги вратил на црквата. Сите кои се покрстиле Алексиј добро ги наградил, а останатите ги преселил во близина на Пловдив, во Алексиопол (Неокаструм), каде им разделил куќи, ниви и лозја и со хрисовула им ги направил наследни. Со тоа Алексиј постигнал двојна цел. Ги собрал сите еретици во една област која можел воено да ја контролира, а со поделбата на земја во голема мера го неутрализирил нивното бунтовничко расположение.⁵⁰

Алексиј I со превземените строги мерки успеал да го смири разбунтуваното население но, само за кратко. Постојаните војни, а со тоа и зголемените даноци придонеле еретичките движења одново да пламнат. Дека тоа се случило и во Македонските области сведочи Житието на мегленскиот епископ Иларион од XII век. Според зборовите на житиеописецот, Иларион, кој ја завзел службата во 1134 год. и проповедал долги години во мегленската област, имал можност да се увери, дека голем дел од неговите жители се заразени од манихејска (павликијанска), ерменска и уште богомилска ерес.⁵¹ Влијанието на ересите било така силно што дури и самиот император Мануел I Комнен (1143-1180)⁵² за малку ќе

⁴⁶ Антолјак Стјепан, Средновековна Македонија, том 1, Скопје 1985, 773-786.

⁴⁷ Ациевски Коста, Пелагонија во средниот век, Скопје 1994, 86-89.; сл. Томоски Томо, Македонија низ вековите, Скопје 1999, 277.

⁴⁸ Острогорски Г., Историја на Византија, 449.

⁴⁹ Ана Комнена, ИБИ XV – ГИБИ VIII, 139.

⁵⁰ Драгојловиќ Д., Богомилство на., 195.

⁵¹ Драгојловиќ Драгољуб, Антиќ Вера, Богомилството во средновековната изворна граѓа, Скопје 1987, 115-117.

⁵² Острогорски Г., Историја на Византија, 457.

бил отргнат од вистинската вера, ако епископот Иларион не го закрил со догматски зборови. Растревожен од големата опасност, Иларион решил да започне борба против различните противници на православието. Најпрво тој започнал спорови со павликијаните, кои биле особено упорни во своите верувања. Иларион најпрво го соборил нивниот дуалистички светоглед, потоа продолжил со прашањето за суштината на Богородица и Христос, а завршил со жестоко бранење на крстот и Стариот завет. Откако многумина од павликијаните признале дека се победни, се смириле и се покрстиле.⁵³ Потоа Иларион мегленски продолжил да спори со Ерменците, кои биле монофизити, чие главно гледиште било дека Христос бил безтелесен и привидно се појавил на замјата. Откако монофизитите признале дека се победени, останала уште ереста на богомилите, која била особено опасна и тешка за покорување. За да се справи со нив, мегленскиот епископ добил специјална наредба од императорот Мануел, која гласела, дека тој треба да го исчисти богомилството од целото христијанско стадо. Дел од богомилите кои се откажале од своето учење и се покрстиле биле примени во редовите на православието, а останатите кои не се откажале од своето учење биле осудени на прогонство или заробеништво.⁵⁴

Жестоките прогони превземени во времето на Мануел I Комнен сведочат за големата сила на еретичките движења во Македонија кои претставувале закана за целата Византиска империја. Покрај сите напори на власта да се справи со еретиците во Империјата, тие сепак изградиле неколку силни религиозни општини. За постоењето на тие општини сведочат актите на одржаниот собор на дуалисти во Јужна Франција 1167 г., во Сан Феликс де Кармен.⁵⁵ Во овие акти се споменуваат цариградската општина, мелничката општина, а како најсилни во тој период биле општините Бугарија и Драговичија.⁵⁶ Едната од нив (Бугарија) била центар на умерените дуалистички погледи (како што е богомилството), додека приврзаниците на општината Драговичија биле апсолутни дуалисти (апсолутниот дуализам повеќе е изразен кај павликијаните).

Во изворите од тоа време павликијаните и богомилите често се заменуваат, или заедно се спомнуваат, па се добива впечаток дека богомилството зема се поголем замав маѓу населението, за сметка на павликијанството чие влијание е во опаѓање. Најверојатно за обичното население биле поразбирливи и попривратливи умерените дуалистички

⁵³ Миловска Д., Таковски Ј., Македонската житијна литература, 57-58.

⁵⁴ Ангелов Д., Богомилството, 332-334.

⁵⁵ Драгојловић Д., Богомилство на.., 196, 209.

⁵⁶ Според Ангелов Д., Богомилството, 338-339. - "За општината Бугарија би можело да се прифати дека се наоѓала во Македонија, ако се има предвид дека според тогашната терминологија со името "Бугарија" византиските писатели ги означувале македонските земји", додека "Името на таа општина Драговичија е сврзана со името на две словенски племиња, од кои едното живеело во Јужна Македонија, а другото веројатно во Тракија".

учења, како што е богомилството, поради што тоа се повеќе сè ширело, не само низ својата татковина, најверојатно Македонија, туку и низ многу области на Византиската Империја, и низ Европа.⁵⁷ Секако именувањето во различни предели е различно но, суштината на учењето е слична, а корените ги влече од постарото од него дуалистичко учење — павликијанството, кое како дуалистичко учење прво продрело во европскиот дел на византиската империја.

⁵⁷ Оболенски Д., Византискиот комонвелт..., 130.